

ITXAS BIZITZA ETA GURE EUSKERA

Gogorapen eta goramen

Asiera baterako, ondarrutar lez, eta Txomin Agirre liburute--giko areto onetan, gure Txomin gogoratu eta goratuaz, bere berba batzuek azalduko dituzte nire aurkezpena:

«Ni enaz izan, euskera kontuan, beste batzuk legez urandiko arraiña».

«Besigu eta atun tatoakazi eta loditu ninduen»; «ia toleta baiño andiago ez nitzala» asi nitzan euskeraz idazten; «gure neguko izotzak gogortu eustazan azurrak»...

«Ez naz egundo ontzi andietan ibili eta Kantauriko uretatik ez dot urten, naitanaiezean edo arribadaren baten izan ezik».

«Alan be naiko neke igaro dot itxasoetan», nire kontuan euskeraren itxasoan.

Neke orren miñetako bat agertuko dautsuet jardunaldi onetan.

Azalpena

Ogei urte inguru dira Euskerazaintza sortu zala.

Euskera zaintza, euskeraren erri akademia, edo obeto esanda, erri euskeraren akademia.

Gu ez gara urandiko arraiñak. Ez gara galoi askodun patrioiak nai ta euskeraren itxasoan, gure itxasertz onetako mariñel zarrak ausartzen ziran lez Lur-Barrietaraiño (Terranobaraiño) joaten ausartu, aldi aretan erriak eukan izadiaren ezaupideagaz: Ipar Izarra billatu, eta ori zurtzillo pandanguak alkondara ertzagaz baiño garbitzen ez ekien ume pongoliñuak be ba ekien, eta aren gidaritzapean edonora joaten ausartuten ziran.

Areik itxasoan ibilten ziran lez, gu, euskeraren arloan, gure Ipar-Izarra gidari dala gabiltz.

Zein dan euskeraren Ipar-Izar ori? Erria. Bere akats, illunpe, laiño, gurma ta guzti. Baiña egun sentiak be, goiz giroan, bere terraltxoak eukiten dau errekonduan, begietako makarrak garbitu eragiteko eta euskerak be ori ezagutzen dau bere idazle, bertsolari, kontulari eta esaleen aldetik. Edo ta Euskerazaintza lez, eta onetan ezin kendu euren alde oneik beste erakundeei be, bere iturri garbiak artu eta gero, azalean sortzen diran ooldi eta ondar multsoak bastertzen alegintzeko, edo ta iturri garden orreik ingurutako kimika eta kutsadura barik euren zeregin eta eginbearra oztopo barik bete dagien alegintzeko.

Orretan asi giñala ogei urte inguru dira. Amar urtetara lortu gendun legeztatzea eta Erri zuduzkotasunaren Aldarrikapena ezagutzea eta jakintza jaien gaitasuna Madrid-etik Gasteiz'era aldatzean gure Jaurlaritzaren ezagutzea be lortu gendun, 1984'ko Maiatzaren 21'an Gasteiz'ek gure erakundearen elburuen osotasuna onartzean.

Beraz ez gabiltz batzuk uste daben lez mozolo arrapakari antzera lanean, edo gantzeru labur antzera, egun argiz eta brankaz baiño, nai ta Europar Komunitatean gertatzen dan lez, eta ori Ondarroan ondo dakigu, baimenak eta lizentziak eta eskubideak batzuk artu eta besteak, ondarrutar txalopa askok lez, eteteko alegiñak egin bear itxasoari berea atarateko, au da, gure kontuan euskereari eskamak kendu al izateko.

Onezkero norbaitek esango eban: Erri euskera! Eta Ondarruko euskeri zer? Lotsatuteko euskeri ez da ba?

Nik orreri labur erantzungo dautsat: «Ez da jende ez kabalarik zerbait tatxa ez duanik».

Izkuntza ez da bakarrik itzekaz, berbekaz osatzen. Orrez gain izkuntzak bere egitura dau, bere doiñua, bere gurpilla, bere taixua, bere gatzua.

Ez uste erderazko berba batzuk sartuarren izkuntza erdera biurtzen danik. Baiña ez eta be bestera: Euskal berbarik garbienak erabilia be, bere doiñua eta berezko dauan egitura emon ezik, euskera garbia danik.

Ortxe dago kakua.

Ara adierazgarri bat. Eibartarrekaitik esaten da: «Solaren kaloriak disipatzen du nubearen idensidadea».

Berbak bai, ez dira beintzat euskaldunak. Baiña zein erdaldunek zeatz zeatz itzuliko leuke esaldi ori? (Del sol el calor disipa de las nubes la idensidad). Orrela esanda, erdera edo gaztelania dala esango al dautsue angoak? Esaera orrek erdal edo gaztelani jokera eukiteko, onela esana bearko litzake: Kaloriak solarenak disipatzen du idensidadea nubearena.

Ba dakizue zek eta zeintzuk baldartzen daben Ondarruko euskera?

Aspalditik geuk artu dogun oitura zatar batek: Gu-geu lotsatuko ba giña lez, paperetan eta irratietan eta al dan tokietan erabilteak.

Traductore traditore, esaten dakie italiarrak itzultzaillseekaitik. Eta gu paperetan, edo ormetan, edo irratietan eta abarretan gure berbeta egin barik egiten doguna, zazkartu, okertu, baldartu, nastu eta itxuragabetzen alegintzen garealako. Askotan orregaz egiten dogun kalteagaz konturatu barik. Gu geu gara barrabasak eta ez gure berbeta, gure euskera.

Orrelakoetan euskal esaera bat gogoratzen dakit: Ez benetan, ez olgetan, ez norbere berbetaz egin ixekan.

Jaungoikuak daki emen Ondarrun zenbat berba eta zenbat esaera eta berba joku polit eta jator entzun eta bereala, entzun-ala ez idazteagaitik, ez batzeagaitik, astu edo galdu yatazan.

Nik lotsa barik esan daikedana auxe da: Gure erriko euskera, batez be zarrena, jator jatorra dala. Aberatsa dala. Ugaria.

Eta igarten dala oarpen (oserbaziño) andia erakutsi eta salatzen dauan izkuntza dala.

Baiña...

Ukatu eziña da azken irurogei urteetan, erderaen kutsadura nabari eta ugaria sartu jakola.

Erdal kokua sartu jako. Gorriña lakoa. Eta koko orrek jan egin dau, makaldu, auldu, ia agortu gure inguruko aberastasuna.

Egia da gure bizitzan azpi-egituraren aldakuntza bete-betea izan dala.

Etxeetatik asita. Janari, tresneri, gaillu, bizibideko oitura, jantzi, agerbide, sinismen eta oiturak, aldatu ez diranak be, barrikuntzaren eragiña artu edo euki dabe. Eragin ori ez da lengotik atara, kanpotik gureganatu baiño.

Ogibidean, emen, itxas-erri izatean, batez be arrantzan, erabideak barrien barri artu dira. Gaurko txalopa eta lantokietako bizimoduak, ez erabilten diran tresnekin, ez gaikiekin, ez eskuratzen diran emaitzekin, ez dauke ze ikusirik, euneko ainbesteko baten beintzat, lengoekin.

Kaleko bizitzan, atsedean aldiko bizian, nai eguneko ordu askeetako bizitzan, gure oiturak, zaletasunak, gurariak, ibillerak, eta abar, danak aldatu dira izenez eta izatez.

Orrek, eguneroko izkuntzan, berbetan, bere eragiña dauka. Eta egunerokoa da zotiñik geien eragiten dauana.

Gañera, artzen dogun barri guztia, bertan sortua barik, kanpotik sartua danez, guretzako, euskera kontuan, euskal

agerbide kontuan, egoskatu eziña da. Ao-zeetu, maluskatu barik iruntziten dogu.

Ortik gaur izkuntzaren bizian egunetik egunera zabaldu eta nabaritzen igarten dogun gure argaltasuna. Ziurretik bizi-barritu ezin izango doguna. Gaurko giroan beintzat.

Izkuntza jator-jatorra dala esan dogu. Eta ugarria.

Orretarako lengo zarrak euki eben euren aldeko edo aldegarri bat. Beste izkuntzarik ez jakitea. Eta gizarteko bizimoduan izkuntzak jakitea mesedegarri dan lez, bakoitzaren berbeta edo izkuntzari dagokion jatortasun, garbitasun, kutsubakotasun eta berezkotasunean be ongarri gertatzen da.

Ez nator beste izkuntzak ez jakitea txalotzen, ez gitxiagorik be. Izkuntzetan, bakoitzaren jatortasunean zer gertatzen dan edo ta zer jaso daitekena adierazten baiño.

Berba utsetan, itz soilletan, gaitz da izkuntza bat bateko edo besteko kutsaduraren aize edo ikutu barik zaintzea, batez be gaur, izkuntzentzako mugarik ez dagon aldi onetan, eta alkarrekiko artu-emonak zela-alako adierazpen bidez batu, lotu, erraztu, argitu eta ugaritzeko, sateliteak izadian zear zabaltzen diardugun aldi onetan; baiña nik uste dot geu jatorrago zainduta, gurearen aberastasunari, bai doiñu eta egituretan, obeto eutsi daikeogula gaur daroagun bidean baiño.

Gure euskera, eguneroko berbeta lez, aberatsa izan dala esan dot. Eta zeatza. Zeregin bakoitzarentzat, oarmenak eta eragiñak sortu eta iruditu eragindako berba bereziekaz.

Gauza askori ikutu neikio au ziurtatzeko. Lan luzea egin leike onetan. Baiña gaur denbora mugatua daukat. Eta gure artean, oraindik alkarregaz bizitzeko aukera euki gendun gugaz baterako edo pixka bat aurretikoago izan ziranen berba txorta batzuk erabiliko dodaz ori ziurtatu eta egiaztatzeko.

Ara, asko zeaztuten ibili barik aukeratuta berba bat: Orratza.

Orratza

Gure bizitza, ondarrutarren itxas bizitza izan dalako, arrain usaiña artzen asiko garra orratzetan.

Sare orratza: Gaur nailonezko sareak erabilten dira, baiña oraintsuarte arizkoak erabilten ziran, beti ez ziran zibot-zibotekuak izaten, mariñelak ez euken ainbeste ondasun be-ta. (Eten txiki bat: nundik asmatu ete eben gure sare konpontzailleak berba ori? Zibot, gaztelaniaz «capullo de seda»ren esan naiko da. Eta ain ari on eta ederreko gertatzean asmatu ete eben?)

Armateko orratza. Egitura nausirako.

Bietz orratza. Be aldeak josteko.

Goiburuko orratza. Sarearen goiburuak josten erabilten dana.

Mamiñeko orratza. Sare mamiñak, papuak, sare osagarri eta betegarri ugari konpontzea erabiltekoak.

Orreik, jakiña, erabili bear dan ariari buruzkoak.

Baiña *olezko* orratzak, izen ori dauke-ta, eta beti olezkoak erabiltzen ziralako, ba daukez euren zeaztasunak be: txiki, estu, lodi, eta zenbakiak, Okoak edo ta 1, 2, 3 eta 4 koak.

Bai eta sareko mailla zeaztuten dabenak be. *Mailla* orratza eta *mailloi* orratza.

Esateko: Joskuretarako 0'ko orratza erabilten da. Konponketarako 00 bikoa.

Aritarako totolua, au da, lodia eta luzea.

Bietzerako motza.

Kortxopeko premiñak josteko, 1, 2, 3 eta 4 koak.

Mailloi berbak, gu txiki giñala, eskolan erabilten gendun berbeta gogora dakarkit: Guk milloe orde z milloi esaten gendun, eta geiago ba zan killoi, eta zenbatu eziña ba zan kinkilloi.

Orreri buruz esan dagigun malloirako orratza luze eta lodia, biak erabilten dirala.

Orratzei buruz ba egozan eta dagoz geiago:

Bela orratzak. Aizeak zulatu eta tarratadaz bete ondoren, bereala konpondu bear izaten diranean erabilteko.

Or dagoz baita *Paparreko* orratzak, pitxidunak. Eta *galtzeta*-orratzak eta beste abar asko.

Eta zelan ixilik euki *itxas orratza* (gaurkoentzat konpasa), izen jatorra galduta?

Ara Ondarroan itxas orratz bidez aizeak zelako ezaugarriak daukezan.

Kanpoko aizea, (kanpaxia), (Norte); Iparra (Nordeste); Mendesta (Este). Errekaizea (Sureste); Egoa, (Sur); Salgoia (Sur-oeste); Mendebala (Oeste).

Baiña Este, Oesteka, Norte eta Surka nabil. Parkatu, lengo zarrak Sorkalde eta Sarkalde, Ipar eta Ego erabilten zituen.

Olatuak

Itxi orratzak eta aukeratu daigun beste gai bat: *Olatuak*.

Emen ba ainbat zeaztasun, ainbat ezaugarri.

Or dagoz *ardi zuriak* deitzen iran olatuak, itxasoan olatu zuri txikiz beteta agertzen danekoak.

Olastak, olatu txiki indarbako bigunak.

Erlaizeak, itxasoan olatu txiki baiña biziak apurtzen dabilzanean.

Ondar olatu, ondartzetan bat batera sortu ta apurtzen dan olatua; *eskalapo*a be deitzen eutsen oneri, eta bits-dunari *katxoia*.

Txipli-txaplak, jolasean lez ur azalean dabilzan olatu txikiak. Gero datoz gogorraguak:

Olatu-errebonba. Olatuak itxasertzean irakiten lagaten daben ur egoera.

Olatu zakarrak, erruki barik gogor eta gordin joten dabe-nekoak.

Olatu sakonak, Barruko erasoaldiz sortzen diranak: bagak.

Olatuen gaiña, au da, olatu gaiñaldia;

Birazoia, aize nastetsukin dabillan olatua;

Olatu plastak, birazoiaren antzeko.

Bonbezia, olatu arro edo jasoari, eta itxas sakonean gertaten danean.

Olarrua.

Tiraiña. Baiña tiraiña egoteko erreka bear da, errekarteak zear ibiltan dan olatua dalako.

Olatu auzia, olatu giroa da. Olatua apurtzen jo ta ausi dabillanean.

Barraz-barrakoa, Barrako esien gaiñez-gain dabillana. *Olatu arrotua* be deitzen da. Zabal etorri eta itxas mugarren gaiñetan ibiltan danari.

Kardala, itxas urrunean eteten asi eta olatuen sortzea asten dan ingurua.

Eta olatuak deitzen dautsaguzan lez, *bagak* be deitzen dautsegu olatu sakonak diranean eta uñak be bai; olatu batek uñak ausi, esaten eben.

Ondarroako bizia agertzen dauan beste berba bat, *kala* da.

Danok dakigu *itxas kalak* arrantza tokiak dirala. Itxas zabal eta sakonean arrantzan egiteko eta ibilteko toki egokiak. Batzuk itxas ertzean be bai, besteak, gaur erraz baiña lenagoko arrantza bizibidean gaua itxasoan galdu eragiten ebenak edo ta eurretan arrantzateko egun bat edo geiago bear ziranak.

Oraindik erabilten da gure artean, kanpora joan esatearen orde, *at* berba.

-Nora zoaze?

-At'ako bandan. Ori izaten da ondarrutarren erantzuna, kanpo aldera doazala esateko.

Kalak, geienetan, itxas zabaleko tokiak dira, nai ta errian sartu edo inguratzen daberen errekan be tarte edo sakonune batzuei kala deitura emon.

Ortik *kala beruna*, arrantzako aparixu edo tresnei, gitxi gorabera, ur azaletik berako ainbeste metrotako (arrantzaleek metro ordez brazak esaten dabez) neurria emon eta lortu edo ta ziurtatzeko.

Gaur berunari plomoa esaten ba dautse be, oraindik aparixuetakoei beruna deitzen jarraitzen dabe.

Iñoiz berbetako zaratari be kalamatrika deitzen dautsagu. Ez ete dator ori kalaetan erabilten dan edo erabilten eben berbetako eratik?

Eta ortik kalapitari, berbaldunari, iztunari.

Itxas ekaitz iragarle lez, egunak aurretik gure ondartzaz, molla egal eta gane, eleizako tellatu, ibar ertz eta abar itxas txoriz beteta igarten dira. Ugarroi, txirrin, xerora-andi, aparjale, antxeta, atuntxori, pottorro, lanperna-musu, dsangalari eta abar izango dira, baiña guk kaio edo kaixar lez ezagutuko doguz ta zabalago eta errikoiago *kala-txori* izen eta deituraz. Iñoiz *kalasantza* be bai, ego baltzdunei.

Eta *kala* erabiliko dogu txikiteoan gabiltzala ara eta ona joateko: Guazen gure «kalara».

Eta kala itza, berba erabiliko dabe txirristada bat egin naian ortik zear Bilbo aldera edo joaten diranean: andra kalara.

Len ontziak eurak, itxas ontzi edo txalopak, kaleru, kalera eta abar deitzen ziran.

Eta kala-pitxia zer?

Iñok berba baten izenik bere ugaritasunean batu izan da dau, Placido Mujika izan zan bere Iztegian.

«Mitxeleta», au da erderazko *mariposa* izena zeaztueran, Euskalerrian, an edo emen erabilten diran mamutz egalari orren 160 deitura agertzen dauz. Eta ain zuzen Ondarroan erabilten dan izenik aitatu ez, kalapitxi izenik aitatu ez.

Eta ez da Mujika bakarrik orretan geratzen dana. Azkue lekeitiarrak be ez dau bere iztegian sartzen, Erkiaga'k diñostanez, an aspalditik *mariposia* erabilten dabe, nai ta zuri-zuri diranei Ama Birgiña deitu eta beste batzuei san Roke.

Aizeak

Itxasotik urten barik, aizeetan sartzen ba gara, ainbat eratako ezagutuko doguz euren egoera, kolore eta ikuspegien bidez.

Orrela: *Aize baltz, aize beralan, aize berde, aize epel, aize erre, aize fresko, aize gangar, aize gori, aize otz, aize ustel, aize zakar, aize zoro... edo ta andren aize, errekaize, barrako aize, terraltxo,*

eta eurok barruan dirala sortu eta egiten diran ainbat esaldi jator.

Ezin ukatu gure bizitza itxasoagaz eta arraiñagaz irudituta, bardinkatuta, bat-eginda dabillanik.

Gure bizitzako edo ogibideko elburua arraiña danez, arraiñak biztu dausku irudimena gure esate, irudipen, antzirudi, agerbide eta ezaupidetarako.

Gure kaletan mendebal aldetik etorten diran txorrotzalien txirularia entzutean, iñori ez jako bururatzen Santiago'ko erromesen bat etorri danik, edo ta bota-fumeroitik, ez eta erreguka dabillen itxas-maskordun eskalerik, nai ta maskorrak itxaskiak izan. Edozeiñek be, Ene! *huri arraiña* agertu da, edo ta antzeko esaeraren batek urtengo dautso.

Gabaz tabernetan igaro eta etxera goizaldean datorranagaitik be, bestelako milla esaera egonarren, *albako arraiña*, edo *goizaldeko arraiña* dala esango dabe.

Iñoiz nunbaiten emakume alai, bizi nasai edo arin, eta lengo pentsakeretan, azke samarra edo uste ziranakaitik, lenengo berba, beste guztiak alboan lagata, «aingira baltzak» edo kidekoen bat izango zala esaten zan.

Edo ta geldi ezin, toki guztietan euren muturra sartu naian dabiltzanei, *aingira ziriñak* deituko dautse. Gogoratu aingirak koipetsu eta labanak izaten dirala, eutsi eziñak eta ortik deitura.

Bere buruari errespetuko lotsa edo errespetua sartu gurarik, edo anditzakotzat agertu naian ezagutzen danari, bere arrokeria salatzen lez, *urandiko arraiña* deituten dautse.

Ostera, iñor aintzat artzen ez dakian alako gizon mozolo, edo ausarta, edo arpegi zorrotz, betozko eta antzerakoekaitik, lagunarte berezietan ibiltzen dakienei... *izurdeak* deituko dautse edo eurekaitik esango da. Izurderik jakintsuenak legorrean, esaten da. Eukiko dau orrek bere akikulua.

Gixajoen bateri, edozeiñen menpe ibili edo irrigarri ezagutzen danari, *ur txikiko arraiña*.

Ordez gizon nai mutil tentel, ardurabako, nortasun bako, firili-farala edo jakituriz urri dabillanari, *lantzoia* deituko deutse. Amaika lantzoï ba dabil errian, esaten da.

Eztena nundik sartuko, edo zirikalariet, *akulak*.

Arrantzan aukera onak euki eta arrantzu onak eginda arro dabillan gizonari, nai ta bere alegin eta ekiñaren buruz egin, *arrain bitsa* dabillala esango dabe beragaitik.

Gizon argi, zorrotz eta urrunera begiratzen dakianagaitik, *kaielak* baiño begi luzeago daukela esango da. Jakiña da *kaielak* (erderaz taulón) urrunetik igarten dabela arrain moltsoa nun dagon eta bizi-bizi joaten dirala euretara.

Gizon bat gaixotasunez, eritasunez, edo beste zerbaitegaitik argalduta ikusten danean, *kolaixo sikua* baiño argalago geratu dala entzungo da.

Eta argal, kolore zuri ikusten danean: «Mutxarriak» baiño odol gitxiago, esaten da. Arrain oneri buruz Azkue'k bere iztegian au diño: *Mutsarreri* (B-ond), aguacio, pececillo sin sangre, parecido a la anchoa).

Ibiltari danari, *papardo*. Esaera be ba dago: paparduak lez, an zarealakoak emen, zerbait arin egiteko agintzen danean.

Eta alegiñak egiñarren, norbaitengandik ezer lortu ez edo ezin danean, *olagarrua* (amarratza) lez bereari eusten dabillega, esango dogu.

Gizon patxadatsu, ondo jandakoekaitik, *zimarroi gorria* esango dabe.

«Txibiei (txipiroiei) jaten emoten dakiana» ostera, itxasoan zorabiatu edo mariatu eta bota-botaka dabillanagaitik entzungo da.

Eta alaxe ainbat.

Txomin Agirre'ren «Kresala» irakurtea baiño ez dago. Tramana eta Brix'ek zelako itxas berbeta darabilen irakurri.

Oargarri da baita bizitzako eguneroko gertaera bat: Gaur Kristo erabilten da askotan lotsa eta ardura barik, gertaera asko iragarteko be. Kristonak emon, Kriston zapladak eta abar, besteak itxita.

Guk Ondarroan arrain bat artuta daukagu azpalditik orretarrako. *Tolla*. Arrain gogorra da. Ilten zailla. Tolla arrantzatu eta txaloparatzen danean, jo egin bear izaten da, ilteko, bein baiño geiagotan jo be, orretarako erabilten dan egur zati lodi bategaz.

Joaldi orreri tollanak emotea esan edo deitzen jako. Ala guk be: tollanak emon, tollanak artu. Beti be arraiña berezi.

Mutil txiki batek bere giza ezaugarria, ar adierazgarria, aidean dabillanean, iñok ez dau esango toki batzutan lez... sakristiako atea zabalik dabillanik edo antzekorik. Emen antxoa txikia erakusteko daukala edo ta antxoa txikia dantzan dabillala entzungo da.

Norbait erdibitu dala, familia euki dauala zabaltzen danean, itanduten da:

-Da? Zer izan da?

Sarri entzun edo jakingo dozun erantzuna au izango da:

-Antxoa txikia, mutilla ba da eta neskatoa ba da, mielga, edo merlenka edo arrain makalen baten adierazgarria. (Mielga, arrain zistrin, mazkal, aul, balio eskasekoa dala agertzen da Kresala'ko oar baten).

Bein jaiotza aitatu dogun ezkerro, geigarri lez azalpen bat.

Jakiña da len, oraindik gure denboretan be, orrelako gauzak kozkonduta gero be tabu ziranean, umeak Paris'tik ekarten zirala. Baiña gure errira, Ondarroara ez. Ondarroa'n Santoña-Ameriketatik, esaten zan. Ondarrutarrak atun denboran, atun arrantzaren asieran, Santoña aldera joaten ziran, atuna andik ugariago igaroten eta ibilten zalako bere itxas-bidean, eta an igaroten zituen San Pedro txiki egunetik Andra Mari egun bitartekoak. Eta itxuraz, itxasoetako bits eta aparretan billatzen edo aurkitzen eben umekia.

Beti be itxasoari ikutuka, gure erriko bizitza edo bizibideko era, une, gertakizun eta agerpide guztietan. Itxasoari edo arraiñei. Gogoratu bat beteegi egin, eta txalopan baiño bandara geiago egiten dabillanean, zelako izenak erabilten diran. Batzutan zatarrak, bestetan irrigarriak.

Eta ama askok umeen azkuntzan iñoiz batzen daben bularrak anditu eta gogortze-ondorengo egoera mintsuari be *titi-arraiña* deitzen jako.

Eta edozeiñeri be eskua zauri barik anditu jakola ta igaro bear izaten dauan gertaerari, *esku-arraina*.

Orrelaxe, ainbat eta ainbat. Ez da lan asko egin bear Ondarroan, gure erriko euskeran, orrelako izkuntzaren irudimen aberastasuna ezagutu eta batzeko. Txarrena da, gure gurasoekandik guregana bitartean ainbat galdu ez ba ziran be, gugandik gure semeekanako bitartean galtze ori nabarmendu egin dala eta arrisku andia dagola, alegintzen ez ba gara, artxiboetan be ezer ez geratzeko. Or ikusten dot nik gure euskeraren egoeraren itxaso beteko larrialdi bat. Naiago neuke oker ba nego.

Baimendutako orduaren barruan ibilteko, esaera zar batzuk, arraina edo itxasoaitatzen dabenak. Konturatu esaera zarrak filosofi andi eta sakona eukiten dabela, urteetan zear bizitzako goraberetan oiñarrituak izaten diralako.

Ara batzuk:

Apirilleko antxobia, santuen miserikordia.

Ardi urte (ez mendiko ardiak, arkakusoak baiño) atun urte.

Aberatsa inpernuko lebatza, pobri zeruko lori.

Kaladan kaladan pantxo bi.

Berdela agirian dabillan gizonak lotsarik ez.

Emakumea eta arraina, aotik galtzen dira.

Gurmak itxasoan, okasiñoetako kandela arasa gainean.

Gizona gizon dana, itxasoan ezagutzen da.

Itxasoan ez dago jarrilekurik.

Itxaso beteko guzurra esan.

Itxaso beteko moskorra arrapatu.

Itxasoan ez dago inpernurik. Goian zerua, beian ondua.

Izkira ta kirrizkak ezin alkar ikusi.

Etxekoak baiño itxasoko neskazarrak estimaziño geiago.
(Neskazarra, arraina, batzutan burriua deitzen da).

Otsaillean katuak be arrain eskean.

Antxoarik ez da ganoraz agertzen, santuak kalez kale ibili baiño len. (Aste Santua baiño len. Uren berotasuna ta abar bitartean).

Itxasoko arraiñik onena, arrantzateko dagoana.

Mariñelaren alabak, argizaiolari kontu danak.

Txalupa zarrak ura egarri.

Txalupan nagusi asko, arrain gitxi ta zorra asko.

Txalopa saldu zorrei erantzuteko? Txalupa galdu ta zorra garbitzeko.

Orra batzuk. Baiña amaitu daidan, esaeren itxasoan itto ez nadin.

Ondo biziko giñala ta dana guzurre, makallaua jango gendula ta bera azurre.

Ez orraitik guk bizitzako gertaera bat gogoratu barik.

Aldi baten, besperatik joten eben pregoia, biaramonerako aginduak emoten.

Bein «Polka», itxaso beteko abotsa eukan Polka ospetsua il ondoren, Ondarroako pregoilariak tanborra jo ondoren, galdu egiten ziran kaleko «traskotzean».

Eta andrak or ibilten ziran balkoirik balkoi alkarri deika, ze pregoi izan ete zan-ka.

Beti egoten zan biaramoneko olatuaren barri jakiten eban norbait, laster erantzuten ebana: Biar makallauak «sikatzeke», atarateko.

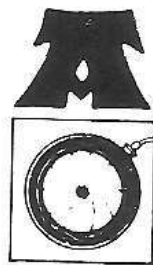
Makallauak sikatzera ataratea, edo sikatzen eskegitea, kolgadurak eskegitea izaten zan, balkoi eta leioak «koldadurekin» jaztea.

Eta mundu guztiak ulertzen eban «makallau» usaiña artu orduko, zegaitik zan.

Gero esango dozue gure erriko euskera ez dala aberatsa, ez dala ulertzen.

Guk orrelakoei erantzuna emoteko iñoiz berba zatarrak erabiliarren, eta orreik be iztegian dagoz, ba dakigu kresal usaiñez erantzuten be: Ulertu ez? Lapa zorrixak!

Augustin Zubikarai



ESTUDIO
FOTOGRAFICO

ARGALZKARI

*Ezkontzak - Argazki gaiak saldu - Argazki-aldaketak
Lauki-ertz ipinketa - VIDEO - Plastifikatzeak
Fotokopiak (Txikitzeak)*



San Miguel kalean, 14
Urrut: 673 0509

48340 Amorebieta

Trañabarren, 13 Bloque 1-4
Urrut: 681 1009

48220 Matiena (Abadiano)

JUAN MANUEL SASUATEGI

AVISA: 444 3500 - Abonado 868